

El guaraní, idioma oficial del Mercosur

DAVID GALEANO OLIVERA
Ateneo de Lengua y Cultura Guaraní

*Conferència llegida a l'Aula Magna de la Universitat de Barcelona
el 13 de novembre de 2007*

1. INTRODUCCIÓ

El 26 de març del 1991, a Asunción (Paraguai), els presidents del Paraguai, l'Argentina, l'Uruguai i el Brasil van subscriure el Tractat d'Asunción, pel qual es va constituir el Mercado Común del Sur (Mercosur). L'article 17 de l'esmentat tractat assenyalava textualment: «Els idiomes oficials del mercat comú són l'espanyol i el portuguès, i la versió oficial dels documents que s'hi produeixin és la de l'idioma del país seu de cada reunió».

Cal esmentar que, en el moment de ser signat el tractat, el Paraguai encara tenia com a llengua oficial únicament l'espanyol. Tan sols un any després, és a dir, el 1992, la Convención Nacional Constituyente atorgava al guaraní el rang d'idioma oficial de la República, juntament amb el castellà. Aquesta és també la raó per la qual el guaraní no havia estat incorporat com a idioma oficial del Mercosur, en el tractat signat el 1991, ja que encara no era llengua oficial, era només llengua nacional.

Després de la promulgació de la nova Constitució Nacional del Paraguai el 20 de juny del 1992, van sorgir els primers comentaris sobre la necessitat d'atorgar al guaraní el rang de llengua oficial del Mercosur, ja que l'article 140 de la nova Constitució sentenciava: «El Paraguai és un país pluricultural i bilingüe. Són idiomes oficials el castellà i el guaraní. La llei establirà les modalitats d'ús de l'un i l'altre. Les llengües indígenes, així com les d'altres minories, formen part del patrimoni cultural de la nació».

Aquest nou escenari va propiciar la presentació de diverses sol·licituds a les autoritats nacionals (tant d'institucions especialitzades com de particulars) a fi d'iniciar les gestions davant dels altres membres del Mercosur, per tal d'aconseguir la declaració del guaraní com a idioma oficial d'aquest organisme.

Una de les primeres conseqüències d'aquelles sol·licituds sobre la necessitat de declarar el guaraní llengua oficial del Mercosur s'esdevingué el 2 d'agost del 1995, quan a Asunción es va signar l'Acta d'Asunción, subscripta pels ministres d'Educació i Cultura dels països membres del Mercosur, en la celebració de la Segona Reunión Especializada de Cultura del Mercosur. La vuitena resolució de l'acta diu:

Declarar el guaraní llengua històrica del Mercosur i revalorar-ne el llegat cultural a través de l'elaboració d'un inventari del seu patrimoni, la promoció de la investigació acadèmica i l'ensenyament de la llengua, conjuntament amb l'estudi i la preservació de les cultures de la regió.

La qüestió és que aquesta resolució no ens va satisfer en absolut. En síntesi, al nostre parer, aquesta resolució l'única cosa que va fer va ser relegar el guaraní a un segon pla, a una condició d'idioma «de segona classe», sense valor; definitivament, el guaraní va ser convertit en el «convidat de pedra».

D'altra banda, el 13 de desembre del 2006, es va produir un esdeveniment històric importantíssim per al guaraní, quan el Consell del Mercat Comú va decidir: «Art. 1. Incorporar el guaraní com un dels idiomes del Mercosur»; no obstant això, l'article 2 de l'esmentada decisió sentència: «Els idiomes amb què es treballarà en el Mercosur seran els idiomes oficials establerts en l'article 46 del Protocol d'Ouro Preto», és a dir, l'espanyol i el portuguès.

El que s'ha exposat fins aquí i altres qüestions que no s'hi esmenten per raons de temps, es van constituir en els estímuls que van menar l'Ateneo de Lengua y Cultura Guaraní a organitzar des del 1996 fins al 2006, cada dos anys, el congrés «La lengua y cultura guaraní en el Mercosur». Concretament, fa deu anys que sol·licitem que el guaraní sigui idioma oficial del Mercosur. Estem segurs que avui una gran part de la població paraguaiana i estrangera (veïna i de països més allunyats) parla del tema i considera que és una reclamació justa i digna. En altres paraules, deu anys enrere aquest era un tema que només interessava a uns quants «guaraniòlegs». En canvi, a hores d'ara, el tema importa i interessa a molta gent (n'hi ha prou d'entrar als diversos fòrums que hi ha a Internet sobre el tema per a adonar-se d'aquest apassionant «fenomen»). És per això que creiem que l'esforç no ha estat en va, encara més considerant que el guaraní emergeix victoriós d'una inacabable nit marcada per la discriminació i la marginació; i, d'altra banda, perquè aquesta lluita afecta —es vulgui o no— els interessos del temible i despietat imperialisme.

2. DESENVOLUPAMENT

2.1. *Antecedents a favor de l'oficialització del guaraní en el Mercosur*

L'abril del 1996, l'Ateneo de Lengua y Cultura Guaraní va organitzar al centre de convencions de la Universitat Nacional d'Asunción, el primer congrés «La lengua y cultura guaraní en el Mercosur», el programa del qual incloïa com a primer punt: «El guaraní, idioma oficial del Mercosur». Els quasi tres-cents participants procedents de pràcticament tot el Paraguai, a més de representacions de l'Argentina i del Brasil, van resoldre:

1. Sol·licitar a les autoritats del Mercosur la declaració del guaraní com a idioma oficial del Mercosur, conjuntament amb el castellà i el portuguès.
2. Presentar l'esmentada sol·licitud a la Reunión Especializada de Cultura del Mercosur, de manera immediata.
3. Reiterar a l'esmentada Reunión Especializada de Cultura del Mercosur que el Paraguai (com a país membre del Mercosur) no pot quedar privat dels beneficis culturals i econòmics que, de fet, porten aparellades les iniciatives relatives a la coproducció de vídeos, la coedició de materials bibliogràfics de qualsevol mena i la integració efectiva en els mitjans de comunicació de masses.
4. Sol·licitar que els productes paraguaians exportats en el marc del Mercosur també portin etiquetes escrites en guaraní, pel fet de ser idioma oficial de la República del Paraguai, i que les publicacions oficials del Mercosur es redactin també en guaraní.

Aquest congrés va recomanar també la creació de l'Academia de Lengua y Cultura Guaraní del Mercosur, per:

1. Disposar d'un organisme rector del guaraní en el Mercosur.
2. Elaborar una gramàtica comuna de l'idioma guaraní per al Mercosur.
3. Elaborar el diccionari guaraní del Mercosur.
4. Generar nous vocables o neologismes, en la mesura que avancin els coneixements, la ciència i la tecnologia.
5. Dur a terme treballs d'investigacions lingüístiques per a actualitzar i perfeccionar la llengua guaraní en el Mercosur.
6. Planificar i desenvolupar diferents projectes de difusió de la llengua guaraní (conferències, seminaris, congressos, revistes, etc.) que tinguin com a finalitat actualitzar-ne els membres regionals i nacionals.

Així mateix, l'esmentat congrés va definir altres polítiques i estratègies per a la promoció i la difusió del guaraní en el Mercosur, així com per a la recuperació

dels topònims guaranis del Mercosur. Finalment, aquesta gran trobada internacional va establir un projecte per a cooperar en la promoció digna i justa dels pobles indígenes del Mercosur.

A partir de les conclusions d'aquell primer congrés «La lengua y cultura guaraní en el Mercosur», celebrat el 1996, l'Ateneo de Lengua y Cultura Guaraní va iniciar la «Cruzada nacional: el guaraní del tercer milenio y del Mercosur», que es va manifestar a totes les seus regionals de l'Ateneo mitjançant xerrades, debats, conferències, congressos, etc. Darrerament, durant aquest any, s'han fet adhesius de cartells i calcomanies, a més d'instar les autoritats a solidaritzar-se amb la demanda de declaració del guaraní com a llengua oficial del Mercosur. Així mateix, prossegueix a tot el país la campanya de recollida de signatures d'adhesió a la sol·licitud. D'altra banda, s'han remès milers de telegrams i de correus electrònics al president de la República i del Congrés, en el mateix sentit.

2.2. *Deu anys després... la lluita continua*

Transcorreguts els deu primers anys de la celebració del primer congrés «La lengua y cultura guaraní en el Mercosur», hem de reconèixer que la llengua guaraní encara no ha aconseguit el rang d'idioma oficial del Mercosur, però tampoc no podem negar que és molt a prop de ser-ho. Més que mai, la posició actual de l'*avañe'ẽ* (o llengua del guaraní) al Mercosur ha millorat, la qual cosa ens permet avançar un major espai de promoció i difusió per a la llengua. D'altra banda, el Mercosur (deu anys després) té més membres: Xile, Bolívia i, recentment, Veneçuela.

Fem una breu anàlisi geopolítica, centrant-nos en el guaraní, essencialment en referència als últims esdeveniments que l'afecten.

2.2.1. El guaraní és llengua històrica i idioma del Mercosur

El 2 d'agost del 1995, amb la signatura de l'Acta d'Asunción, subscripta pels ministres d'Educació i Cultura dels països membres del Mercosur, es va declarar el guaraní com a llengua històrica del Mercosur. Tot i que aquesta resolució fonamentalment no va afegir ni va llevar gran cosa al guaraní, sent optimistes ens permet deduir que els que van prendre aquella resolució el 1995 (els quatre membres inicials del Mercosur: el Paraguai, l'Argentina, l'Uruguai i el Brasil) reconeixien un origen històric comú: el guaraní. És sabut que abans de l'arribada dels espanyols i els portuguesos, tota la regió va ser assentament de la gran nació guaraní, des de les costes del Carib fins a l'Uruguai i des dels contraforts andins fins a l'oceà Atlàntic. D'altra banda, dos dels quatre països membres inicials del Mercosur mantenen els noms nadius: Paraguai i Uruguai. Així mateix, el Brasil i l'Argentina

presenten en la geografia diversos topònims en guaraní, per cert, zelosament acurats (Yapeyú, el lloc de naixement de san Martín, *el Libertador*, a l'Argentina; i Itamaraty, seu de la diplomàcia brasilera). A més, als quatre països hi ha importants assentaments de comunitats nadiues guaranís, amos originaris de la cultura i la llengua que, a hores d'ara, ens ocupen en aquest procés de reivindicació americanista. D'altra banda, cal destacar que, des del 13 de desembre del 2006, el guaraní és un dels idiomes del Mercosur; segons la Decisió 31/06 del Consell del Mercat Comú. Aquesta decisió ratificada pels presidents del Mercosur, en la reunió del 19 de gener del 2007, atorga al guaraní un estatus molt important, fins a aquell moment desconegut, en totes les documentacions legals del Mercosur.

2.2.2. La situació paraguaiana

Entre tots els països que avui componen el Mercosur, el Paraguai és el que manté amb major força la tradició del guaraní, malgrat que és el país —encara que resulti paradoxal— on el guaraní va patir la persecució i la discriminació més grans i més terribles; a pesar d'això, aquests focus de marginació infundats i fanàtics tendeixen gradualment a desaparèixer. Per més que part d'aquests pocs *contreras* intentin fer veure el guaraní com a «difícil» o «mig mort», la realitat ens permet intuir una altra cosa, així:

Primer. Les dades de l'últim cens nacional, dut a terme el 2002, van evidenciar la presència d'un 50 % de parlants de guaraní al Paraguai, seguit de gairebé un 25 % de bilingües (guaraní-castellà) i menys del 10 % de castellanoparlants. Aquesta dada és important, perquè si comparem el percentatge de parlants de guaraní amb el del 1992, percebem que en aquell cens el percentatge de parlants de guaraní va ser inferior. Efectivament, el cens del 1992 mostrava el 37 % de parlants de guaraní. Es dedueix, llavors, que el guaraní, en comptes de tendir a reduir el nombre de parlants o a desaparèixer, mostra una projecció amb fortaleza, ja que ha augmentat el nombre de parlants. Avui —encara que *alguns* sostinguin el contrari— hi ha molts més joves (que no van patir les persecucions que, per parlar guaraní, van patir els seus pares) que no tenen problemes a estudiar i a dir que els agrada el guaraní i que el parlen sense prejudicis. La veritat clara i rasa és que, al Paraguai, el 80 % de la població parla i entén el guaraní, encara que alguns malparlin contra el guaraní en guaraní mateix.

Segon. El guaraní és idioma oficial del Paraguai des de l'any 1992. Efectivament, el guaraní va aconseguir aquest rang després de molts anys de marginació per part de certa burocràcia lletrada, que encara roman encastada en els espais de poder, però amb menys força. No hem de perdre de vista que els que van formar la Convención Nacional Constituyente que va aprovar l'actual Constitució Nacional (1992) procedien de diferents estaments: partits polítics i organitzacions socials,

gremials, estudiantils, llauradores, indígenes, cooperatives, empresarials i industrials, etc. I que tots ells, en representació dels seus partits i les seves organitzacions, van aprovar unànimement l'article 140 que va declarar el guaraní com a idioma oficial de la República.

Tercer. El guaraní forma part del sistema educatiu nacional des de l'any 1994. Actualment, gairebé dos milions d'infants, joves i adults estudien guaraní, dels cinc milions i mig que en som, segons l'últim cens. A pesar de la tremenda discussió que acompanya la implantació del guaraní en l'educació —cosa que considerem que és saludable i que ha de ser normal— quant als continguts, la metodologia o l'avaluació; en el fons, tots (amb esporàdiques excepcions) apostem per la presència del guaraní en el sistema educatiu. El guaraní ha arribat ja a les universitats, no a totes, però ja ha arribat a diverses universitats. Avui l'estudiant de medicina o de periodisme o de magisteri o de ciències agràries o el futur advocat, etc., sap perfectament que no podrà sobreviure al Paraguai si no parla guaraní. D'altra banda, un alt percentatge dels docents en exercici ja va estudiar o estudia guaraní i molts d'ells —inicialment poc inclinats a l'ensenyament del guaraní— avui s'han convertit en els seus promotors i difusors més importants. Només de l'Ateneo de Lengua y Cultura Guaraní ja han sortit vint-i-un mil professors de llengua guaraní, cosa impossible trenta anys enrere.

Quart. El guaraní té més presència en els mitjans de comunicació de masses. Respecte a això, assenyalem que hi ha nombroses empreses de comunicació (sobretot, emissores de ràdio) que tenen espais dedicats al guaraní. El mateix passa amb les promocions publicitàries. Ningú no pot negar que hi ha nombroses propagandes en guaraní. Així mateix, també són nombrosos els periodistes que reconeixen el guaraní com una eina de feina útil i indispensable. Encara més, darrerament, la Cámara Paraguaya de Anunciantes (CAP) ha sol·licitat a les autoritats nacionals que l'etiquetatge dels productes del Mercosur també es faci en guaraní.

Cinquè. Publicació permanent de llibres. Aquest és un altre aspecte interessant d'una nova circumstància que toca viure al guaraní. Efectivament, no passa un mes sense que es publiqui un llibre o més, revistes i altres materials impresos sobre el guaraní o en guaraní, incloent en aquest últim grup un nou periòdic en guaraní: *Ára*. Tots sabem que la literatura enforteix la vitalitat de les llengües.

Sisè. Al Paraguai ja hi ha nombroses institucions i persones que sol·liciten la declaració del guaraní com a idioma oficial del Mercosur. En particular, l'Ateneo de Lengua y Cultura Guaraní va tornar novament, ara a final de juliol passat, a presentar al Parlament nacional la petició de suport a la declaració del guaraní com a idioma oficial del Mercosur, perquè les autoritats nacionals sol·licitin l'esmentada reivindicació en el si del Mercosur.

En síntesi, al Paraguai nostre que es caracteritza pel desordre, ens resulta una mica difícil fins i tot organitzar-nos, però, pel que fa a aquest tema, crec que lenta-

ment ho estem fent. De fet, aquí hi ha suficients elements positius que sostenen i reforcen la sol·licitud de declaració del guaraní com a llengua oficial del Mercosur.

2.2.3. La situació argentina

A l'Argentina sempre hi ha hagut una consciència positiva envers el guaraní a les províncies del nord, com ara Corrientes, Formosa, Misiones, Chaco, Resistencia, Paraná i Salta, entre d'altres.

Avui en constitueix una mostra valuosa la província de Corrientes, que, a final del 2005, va declarar el guaraní com a idioma oficial juntament amb el castellà. Aquest èxit és degut a la perseverant campanya desenvolupada pel llavors diputat Walter Insaurralde. Aquest fet històric ens presenta una comunitat conscient de la seva realitat sociolingüística i coherentment compromesa amb aquesta. Actualment, a la província de Corrientes els docents i els futurs docents estudien guaraní (a Itati i a Bella Vista els cursos són a càrrec de l'Ateneo), i, cosa que és una mica més important, nombroses escoles ja implanten l'ensenyament bilingüe (castellà-guaraní). Així mateix, hi ha diversos literats destacats i estudiosos del guaraní.

També sabem que a Misiones i a Formosa es treballa pel reconeixement del guaraní com a idioma oficial en les institucions educatives, ja que molts infants només parlen i entenen el guaraní. D'altra banda, contínuament tenim notícies de cursos i activitats de promoció cultural del guaraní a Paraná (on funciona una altra seu regional de l'Ateneo), a Resistencia, a Chaco, a Salta, a Rosario i a Buenos Aires mateix (a la Universitat de Buenos Aires es desenvolupa un curs de guaraní també patrocinat per l'Ateneo). Sabem que en totes aquestes províncies hi ha nombroses emissores de ràdio que fan servir el guaraní, com també noms de locals comercials o de carrers en guaraní. En el cas particular de Buenos Aires, cal recordar que hi viuen milions de paraguaians que diàriament fan servir-hi el guaraní.

Avui dia, a la zona fronterera amb el Paraguai, fins i tot es parla de la necessitat d'integrar la *República Guaranítica* i, consegüentment, en diverses de les províncies esmentades es parla de la necessitat de declarar el guaraní com a idioma oficial del Mercosur; més concretament, a Formosa, per exemple, es desenvolupa una intensa campanya en aquest sentit.

Finalment, cal recordar que a l'Argentina hi ha una rica tradició missionera en guaraní compartida amb el Paraguai. Els testimonis de les primeres impressions fetes a les missions jesuítiques des de 1610 han quedat tant en territori argentí com en territori paraguaià.

No obstant això, el més transcendent és que una part important de l'Argentina, la província de Corrientes, va declarar el guaraní idioma oficial, la qual cosa, per extensió, ens permet afirmar que l'Argentina també té dos idiomes oficials: el castellà i el guaraní.

2.2.4. La situació uruguiana

Sens dubte, l'Uruguai, a través de la Cambra de Representants, va ser la que ens va donar la lliçó més valuosa dels darrers temps en matèria de Mercosur, ja que en un acte de profund compromís americanista i d'un respecte molt digne a les seves pròpies arrels culturals, va decidir donar suport a la declaració del guaraní com a idioma oficial del Mercosur, juntament amb el castellà i el portuguès. El gest del diputat Rubén Martínez Huelmo, propulsor del projecte, així com dels altres membres de l'esmentada cambra i, per extensió, de tot el poble uruguaià romandran inesborrables en aquesta titànica campanya de reivindicació del guaraní.

D'altra banda, a la Universitat de la República hi ha diversos treballs d'investigació sobre el guaraní i, fins avui dia, nombroses ciutats de l'Uruguai mantenen orgullosos els noms guaranis.

2.2.5. La situació brasilera

Així mateix, la República Federal del Brasil també hi aporta la seva part. Cal esmentar i sense por d'equivocar-se que, entre els països membres del Mercosur, el Brasil és el que més topònims guaranis ha mantingut en la seva geografia.

D'altra banda, la ciutat de Foz do Iguaçú és la que més interès mostra envers el guaraní, fins al punt que en els propers mesos s'hi iniciaran diversos cursos de guaraní. La promoció de la llengua i la cultura guaraní en aquest país també afecta diverses universitats de renom, entre les quals hi ha la Universitat Federal de Santa Catarina, la Universitat de São Paulo i la Universitat Federal de Rio de Janeiro. Així mateix, el Brasil comparteix amb l'Argentina, el Paraguai i Bolívia valuosos testimonis del guaraní missioner. Al Brasil hi ha catecismes, gramàtiques i diccionaris elaborats a les missions jesuítiques que formen part del ric patrimoni cultural guaraní de l'actual Mercosur.

Cal destacar que la Prefectura Municipal de Foz do Iguaçú i el Govern Federal promocionen l'Eco Foz 2008, considerat el projecte ecològic més gran del món. La promoció de l'esdeveniment es fa en cinc idiomes: portuguès, castellà, anglès, francès i guaraní. Segons les autoritats regionals i federals del Brasil, la presència del guaraní en la trobada és fonamental, perquè està directament lligada al concepte de conservació ecològica, principi cardinal en la vida de la gran nació guaraní.

D'altra banda, el nostre contacte permanent i solidari amb personalitats i institucions culturals i de beneficència del Brasil ens confirmen que ells també donen suport a la declaració del guaraní com a idioma oficial del Mercosur.

2.2.6. Entre els nous membres del Mercosur: la situació boliviana

Bolívia va oficialitzar el guaraní abans que el Paraguai i Corrientes inclosa. Aquest és un fet molt rellevant en la lectura que ara fem de l'actualitat regional del guaraní. En efecte, Bolívia té quatre idiomes oficials: el castellà, el guaraní, el quít-xua i l'aimara. Tota la zona sud-est de Bolívia és pràcticament parlant de guaraní. Allà hi ha programes d'educació bilingüe intercultural amb diversos anys de tradició. També hi tenen infinitat de publicacions en guaraní.

Però la nota més cridanera dels darrers temps, la va donar recentment l'actual president bolivià Evo Morales, en posar un termini de dos anys als funcionaris de l'Estat perquè aprenguin i facin servir en les relacions interpersonals, a més del castellà, qualsevol de les altres llengües oficials, entre les quals el guaraní. Sense cap mena de dubte, aquesta disposició presidencial parla clarament del valor que el Govern bolivià ha donat al guaraní i a les altres llengües nadiues.

2.2.7. Més enllà del Mercosur: el fort suport internacional

No hi ha dubte que el guaraní, internacionalment, s'ha convertit en quelcom de semblant a la nina dels ulls de tothom. Sembla que ha esdevingut l'*atracció fatal* de tothom. Crec que, definitivament, el guaraní ha encisat mig món amb els seus misteris i la seva *quasi perfecció*. Podem afirmar que en tots els continents de la Terra alguna o diverses persones concentren l'atenció en aquesta llengua mil·lenària i enigmàtica. En el moment d'escriure aquest breu i modest assaig, vaig entrar a Internet i, en un dels cercadors, vaig constatar-hi l'existència de 400.000 llocs al món que promouen el guaraní. Justament Google, un dels cercadors, té una versió traduïda al guaraní. A més, prestigioses universitats i centres d'investigació del món hi dediquen cursos i projectes de durada llarga i molt costosos. D'un temps ençà, els Joan Moles, els Wolf Lustig, els Henry Boyer, els Shaw Gynan i altres —a qui demano disculpes per no citar-los aquí, perquè la llista no s'acabaria— s'han *fanatitzat* més pel guaraní que no saltres mateixos, i això és molt valuós i transcendent. Ells, des dels seus respectius països, s'han convertit en importantíssims baluards en la reivindicació del guaraní.

En aquesta anàlisi, feta des del Paraguai, no hem de perdre de vista finalment els milers de paraguaïans establerts arreu del món que, amb l'excusa del *techaga'u* (l'enyorança del Paraguai), avui demostren a cada moment l'admiració, l'amor i el respecte envers el guaraní: la seva llengua, la llengua dels seus pares i avis, la llengua del Paraguai, la llengua del Mercosur (tot i que encara no sigui idioma oficial del Mercosur), la llengua d'Amèrica. L'única llengua americana que mai no es va agenollar davant del conquistador. L'única llengua americana viva més

parlada a Llatinoamèrica. L'única llengua americana que al Paraguai va ser, és i serà la llengua dominant i la llengua materna... li pesi a qui li pesi.

3. CONCLUSIÓ

Hi ha dues qüestions clares i irrefutables en acabar aquesta anàlisi. En primer lloc, el guaraní és més viu que mai; per consegüent, ja no morirà. Encara més, des del 13 de desembre del 2006, el guaraní és un dels idiomes del Mercosur; segons la Decisió 31/06 del Consell del Mercat Comú. Lentament tendeix a desaparèixer la inquisició que durant anys llargs i foscos va voler destruir injustament i infundadament l'*avañe'ë* (la llengua del guaraní). Descomptant uns pocs imbècils i ignorants que queden i que especulen vanament amb la decadència i la mort del guaraní, i de qui ja em vaig ocupar en un escrit anterior, avui dia, aquesta llengua té nombrosos defensors, promotors i difusors arreu del món.

D'altra banda, la segona qüestió és que el guaraní serà (més tard o més d'hora) idioma oficial del Mercosur. En el fons, tots (paraguaïans, argentins, uruguaïans, brasilers, bolivians i la resta de la comunitat internacional) reconeixem el guaraní com a idioma històric majoritari, viu, usual i útil de cap a cap del Mercosur. Al Paraguai, Bolívia i l'Argentina (província de Corrientes) ja és idioma oficial; l'Uruguai, al seu torn, mitjançant la Cambra de Representants, també ha donat ja suport a la declaració del guaraní com a idioma oficial del Mercosur. Cal esperar i insistir-hi, no sabem quant temps, però si hem suportat deu o més anys en aquesta campanya, llavors no ens costarà gens esperar i insistir-hi més...